

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ

ΖΑΡΒΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

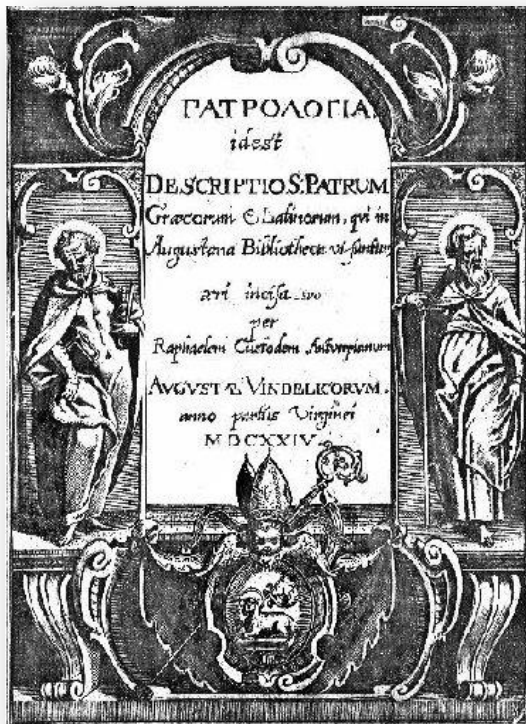
Ο Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης γεννήθηκε μέσα στην 1^η δεκαετία μ. Χ., και υπήρξε μέλος του Αρείου Πάγου¹. Επισκέφθηκε την Αίγυπτο σε ηλικία 25 ετών απ' όπου και επανερχόμενος στην Αθήνα, ανέλαβε τα καθήκοντα του Αρεοπαγίτη κατά τον Ευσέβιο Καισαρείας (4^{ος} μ. Χ. αιών.), ο Διονύσιος ανέλαβε και την έδρα του πρώτου Επισκόπου των Αθηνών². Σύμφωνα με τις 'Πράξεις των Αποστόλων', ο Διονύσιος ήταν από τους πρώτους που εγκολπώθηκαν το δόγμα του Αποστόλου Παύλου κατά την επίσκεψη του τελευταίου στην Αθήνα³.

¹ Βιβλιογρ.: Σ. Λαγοπάτης, 'Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης', άρθρο στη 'Σύγχρονη Εγκυκλοπαίδεια' του Ελευθερουδάκη, έκδοση τέταρτη, τόμος τέταρτος, σ. 613.// Δ. Παπαγιαννόπουλος, 'Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης', άρθρο στο «Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν 'Ηλίου'» του Ι. Δ. Πασσά, 1^η έκδοση (Ιανουάριος 1948), τόμος ΣΤ', σ. 91.// Κ. Δ. Γεωργούλης, 'Η Νεοπλατωνική χριστιανική φιλοσοφία', άρθρο στο «Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν 'Ηλίου'» του Ι. Δ. Πασσά, 5^{ον} τεύχος «Αρχαίον Ελληνικόν Πνεύμα», σσ. 138-141.

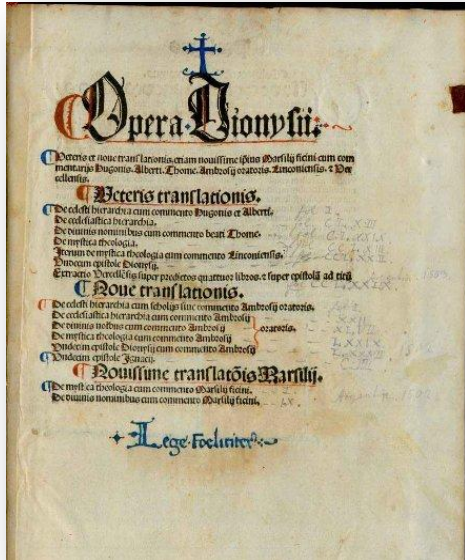
² Βλ. «Ευσεβίου εκκλησιαστικής ιστορίας», βιβλίο 4^ο, κεφ. 23, παρ. 3- 4: «Ὡς και Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης υπό του αποστόλου Παύλου προτραπείς επί την πίστιν κατά τα εν ταις Πράξεσιν δεδηλωμένα, πρώτος της Αθήνησι παροικίας την επισκοπήν εγκεχείριστο» (Βλ. G. Bardy, Eusèbe de Césarée. Histoire ecclésiastique, 3 vols, Paris, 1958 επαν. 1967).

³ Βλ. 'Πράξεις Αποστόλων', κεφ. 17, 34, 2 υπό Κ. Aland, M. Black, C.M. Martini, B.M. Metzger και Α. Wikgren, The Greek New Testament, 2^η εκδ., Stuttgart, Württemberg Bible Society, 1968, σσ.416-528.

Το συγγραφικό του έργο, που αποτελείται από τα έργα, 'Περί θείων ονομάτων', 'Περί ουρανού ιεραρχίας', 'Περί εκκλησιαστικής ιεραρχίας', Μυστική Θεολογία και 10 επιστολές, 'Θεολογικάί υποτυπώσεις', 'Συμβολική Θεολογία', πρωτοπαρουσιάστηκε το 533 μ. Χ. στη σύνοδο της Κωνσταντινούπολης από τον Πατριάρχη Αντιοχείας Σεβήρο, πρωτοστάτη του κινήματος των «Σεβηριανών». Οι «Σεβηριανοί», για να δικαιολογήσουν ενώπιον των Ορθοδόξων την ύπαρξη της αιρέσεώς τους, επικαλέστηκαν χωρία από τα συγγράμματα του Διονυσίου· εντούτοις ο Υπάτιος Εφέσου δεν απεδέχθη τις παραπομπές των αιρετικών, χαρακτηρίζοντας ταύτα ως 'νόθα'· αργότερα όμως, τα Αρεοπαγίτικά κείμενα απέκτησαν κύρος όταν ο Μάξιμος ο ομολογητής συνέταξε υπομνήματα γι' αυτά⁴. Το 827 μ. Χ. η διάδοσή του Αρεοπαγίτικού «corpus» στη Δύση είναι πλέον γεγονός, καθώς ο Μιχαήλ ο Τραυλός στέλλει αντίγραφα των συγγραμμάτων αυτών στον Λουδοβίκο τον Ευσεβή, ώστε να

αποδοθούν στην Λατινική γλώσσα· οι συνεχείς μεταφράσεις των Αρεοπαγιτικών κειμένων στην Λατινική (τον 9^ο αιώνα από τον *Hilduin* του *St. Denis* καθώς και τον 15^ο από τον *Ambrogio*

Traversavi και *Marcilius Ficinus*), καθώς και οι ενδελεχείς μελέτες των μεγαλύτερων θεολόγων του Δυτικού Μεσαίωνα (*Hugo του St. Victor, Thomas Aquinas*), καταδεικνύουν το γεγονός πως η Δύση ουδόλως αμφισβήτησε την αυθεντικότητα των Αρεοπαγιτικών κειμένων⁵.

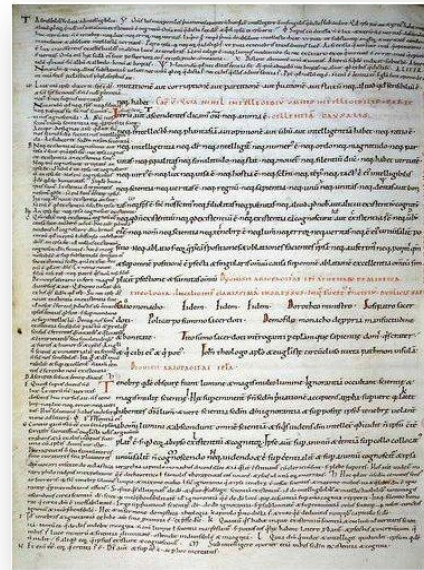
Κατά την μεταβατική περίοδο από τον Μεσαίωνα προς την Αναγέννηση, όπου και παρουσιάζεται το

φαινόμενο της αναβίωσης της πλατωνικής και νεοπλατωνικής φιλοσοφίας, το 'Corpus Dionysiacum' χαίρει αμερίστου ενδιαφέροντος από τους διανοούμενους της εποχής· το ενδιαφέρον αυτό, δεν οφείλεται μόνο στους θεωρητικούς του Μυστικισμού όπως ο Meister Eckard, αλλά προσέτι και στους θεωρητικούς φιλοσόφους του διαμετρήματος του N. Cusanus⁶. Οι πρώτες μελέτες που αφορούσαν στο ζήτημα της γνησιότητας των Αρεοπαγιτικών κειμένων (*ζήτημα που αποτελεί και τη βάση του λεγομένου 'Αρεοπαγιτικού προβλήματος'*), άρχισαν την περίοδο της Αναγέννησης και κορυφώθηκαν το 1895, δίδοντας οριστικές και αποκρυσταλλωμένες πλέον απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούσαν αφενός μεν, στην πατρότητα των συγγραμμάτων αυτών και αφετέρου δε, στην θέση που κατείχαν αυτά επί του χρονολογικού άξονος. Η φιλολογική έρευνα απέδειξε ότι τόσο τα πρότυπα και η ορολογία, όσο και τα

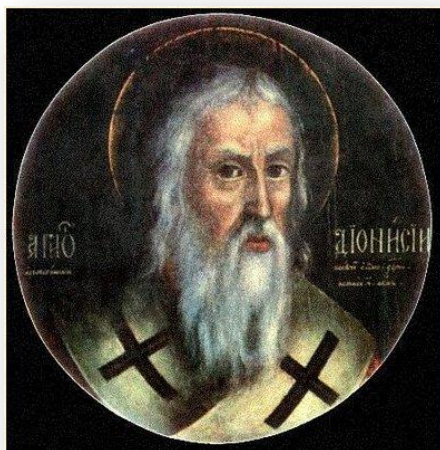
⁵ Βλ. σχετικά στο εισαγωγικό σημείωμα της Μαρέττας Νικολάου, στο 'Περί θείων ονομάτων' του Διονυσίου Αρεοπαγίτη (μετάφραση αρχαίου κειμένου: Ιγνάτιος Σακαλής, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1978).

⁶ Βλ. Εισαγωγικό σημείωμα της Μαρέττας Νικολάου, στο 'Περί θείων ονομάτων' του Διονυσίου Αρεοπαγίτη (μετάφραση αρχαίου κειμένου: Ιγνάτιος Σακαλής, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1978).

σχήματα αναφοράς που εμφανίζονται στο σύνολο των Αρεοπαγιτικών κειμένων, απαντούν σε έργα του Πρόκλου (411-485 μ. Χ.), χωρίς εντούτοις να αποκλείεται η πιθανότητα ορισμένα από αυτά να ανήκουν και στον Ιάμβλιχο⁷. Στις μέρες μας πάντως τα έργα αυτά κατά σύμβαση και μόνο ονομάζονται ‘Αρεοπαγιτικά’, και θεωρούνται γενικώς ως ψευδεπίγραφα κείμενα, που συνετάχθησαν περί τα τέλη περίπου του 5^{ου} μ. Χ. αιώνας.

Ο «Ψευδοδιονύσιος» διακρίνει δύο θεολογίες: την «καταφατική» και την «αποφατική» · η μεν μια βαίνει από «πάνω» προς τα «κάτω», η δε άλλη αντίστροφα· η καταφατική προβαίνει σε βεβαιώσεις ενώ η αποφατική σε αρνήσεις · η πρώτη θεωρεί τον Θεό ως πηγή όλων των όντων, τα οποία δεν είναι τίποτε άλλο παρά εκφράσεις Αυτού στις κατώτερες βαθμίδες του *Είναι*. Στην αποφατική θεολογία όμως, η ένωση με τον Θεό, επιτυγχάνεται μόνο με την άρνηση των κατωτέρων αυτών «όντων», διότι Εκείνος βρίσκεται πέρα από τα όντα. Όπως αναφέρει ο Vladimir Lossky: «Η πρώτη μας οδηγεί σε μια ορισμένη γνώση του Θεού... είναι μια ατελής οδός», ενώ η δεύτερη «μας φέρνει ως την πλήρη άγνοια»⁸, καταλήγοντας έτσι στην απόλυτη «α-γνώσια» (το μόριο α- όχι ως στερητικό).

⁷ Βλ. σχετικά Η. Koch, Proclus als Quelle des Dionysius Areopagita in der Lehre vom Bösen, Philologus LV 1895 (βλ. στο εισαγωγικό σημείωμα της Μαρέττας Νικολάου, στο ‘Περὶ θείων ονομάτων’ του Διονυσίου Αρεοπαγίτη).

⁸ Βλ. Theologie mystique de l’ Eglise d’ Orient, Aubier, 1944, μετάφραση Σωτήρης Γούνελας και επιμελητής της σειράς (που φέρει τον τίτλο ‘Φιλόσοφος Λόγος’), Νίκος Γιανναδάκης, εκδ. Πολύτυπο, 1983.

αγνωσία όμως όχι με την σημασία αυτή της έλλειψης, αλλά της υπεροχής· όπως δηλαδή «χαρακτηρίζουμε ως ά-λογον αυτόν που είναι πάνω από τον λόγο (*υπέρ λόγον*)» καθώς και «α-τελή (*ατέλειαν*), τον υπερ-τέλειο (*υπερτελεί*) και παν-τέλειο (*προτελείω*)» (βλ. *Περί θείων ονομάτων*, κεφ. Ζ', §II⁹). Έτσι, η ανθρώπινη ψυχή ακολουθώντας την αποφαιτική οδό καθίσταται α-γνή, καθότι αυτή βρίσκεται σε πλήρη ά-γνοια (*α-γνώ*)· παραμερίζει όχι μόνο τα κατώτερα όντα αλλά και τις γνώσεις που τους αντιστοιχούν· αγνοώντας τις τρέχουσες αντιλήψεις και θεωρήσεις, η ψυχή πλησιάζει το Άγνωστο, το «Έν», που είναι πάνω από κάθε πράγμα που μπορεί να γίνει γνωστό.

⁹ Βλ. Διονυσίου Αρεπαγίτου *Περί θείων ονομάτων*, μετάφραση Ιγνάτιος Σάκαλης, εισαγωγή Μαρέττα Νικολάου, εκδ. Παπαζήση. Για την έκδοση του *Περί θείων ονομάτων* βλ. επίσης και B.R. Suchla, *Corpus Dionysiacum*, Pseudo-Dionysius Areopagita. De divinis nominibus, *Patristische Texte und Studien* 33, Berlin, De Gruyter, 1990, σ. 107-231.